

KERKELUK LEVEN

ZELFSTANDIG OPTREDEN IN DE POLITIEK?

I.

Reeds eenigen tijd houdt men onder ons zich bezig met de vraag, of niet de kerkelijke reformatie, waartoe wij gekomen zijn, nadat een misdadig drijven ons had weg-gewerkt uit de kerkelijke ambtsbediening en samenleving, de bittere noodzaak meebrengt, dat we ons als vrijgemaakten zelfstandig organiseren, ook in de politiek.

De vraag wordt door meer dan één alzóó geredigeerd: moeten we komen tot een eigen partij? En, omdat de toestanden in Nederland er toe geleid hadden, dat het overgrote meerendeel van ons allen behoorde tot de anti-revolutionnaire partij, daarom wordt de vraag automatisch ook zóó geformuleerd: moeten we breken met de A.R. Partij? Die daarvoor, d.w.z. vóór dat breken zijn, zullen niet bij een bestaande andere partij zich willen aansluiten, en dus een nieuwe partij willen formeeren.

Ook ons blad heeft zijn kolommen opgesteld voor artikelen die deze zaak aan de orde stelden. Men kan nog uit ditzelfde nummer zien, dat dezelfde instantie, die reeds eerder het thema aanpakte, nóg ermee bezig is. Mening plaatst zich naast meening, soms ook wel er tegen over. En nu onlangs een van vele handteekeningen voorzienne brief me bereikte, met de vraag, ook zelf het vraagpunt te behandelen, wil ik een toch al voorgenomen artikelen-reeksje wel bespoedigen.

Een eerste opmerking zou deze zijn: precies even misdadig en noodlottig als het zeggen: „ik blijf „IN ELK GEVAL“ bij mijn kerkelijk instituut“, is ook het andere: „ik blijf IN IEDER GEVAL bij mijn politieke partij“.

Er zijn er, die „tot elken prijs“ blijven bij hun kerkelijk instituut; waarmee ze dan bedoelen: de samenleving die hun in al haar evoluties of resoluties a priori welkom is, hetzij dat de oude is, of ook slechts hun toe-schijnt de oude te wezen. Dat ze zich daarin vergissen kunnen, behoeft hier geen betoog: wij meenen, dat de Hervormde kerk na 1816 niet meer was wat ze vóórdien geweest is, en dat „De Gereformeerde Kerken“ sedert 1944 niet meer zijn wat zich door de synodes-Berkouwer of -Duursema laat representeren. Maar dat men zich in dezen vergist, en op zijn vergissingen heele theorieën en praktijken (b.v. van „evenredige vertegenwoordiging“ in verenigingen, besturen, etc.) bouwt, dat maakt de zaak maar des te erger, en is reden te meer, om na te gaan, welke gevaren er verbonden zijn aan de leuze: ik blijf in elk geval bij „mijn“ kerk.

Theoretisch is die leuze geoordeeld: ze is niet kerkelijk, maar kerkistisch.

En derhalve — dat sommetje gaat altijd op — derhalve blijft elke op grond van die leuze opgezette praktijk ook groote schade aan.

Dat het „in elk geval“ blijven bij zijn eenmaal gekende of voor „bekend“ aangeziene verbanden theoretisch geoordeeld is, valt in het oog. „In elk geval“ ergens willen zijn, is goddeloos. Het is opzigteling van de wet; het is een blinde belofte van samengaan ook met onbekeerden, en van aanvaarding van alles en nog wat, dat maar komen kan van het „in elk geval“ door den belover aanvaarde gezelschap, ook al zou het bevelen van de wet Gods af te gaan, of die op eenzelfde lijn te plaatsen als waarop ook andere „geboden“ staan. Wie „in elk geval“, en „tot elken prijs“ ergens „blijven“ wil, die maakt zich daar een misschien wel zeer variabelen afgod. Alleen tot God mag men zeggen: „in elk geval“.

We behoeven er verder geen woord aan te verspillen. De synodocratische kerken b.v. gaan sinds 1944 laboreeren aan de vrienden, die haar officiële grondslagen dagelijks verraden al verloochenen ze haar volkstümlich gewonnen naam nimmer en tot geen enkelen prijs. Met de Hervormde kerk is het net zoo gegaan. Toen de oproep tot reformatie kwam, en de kerk alleen maar dwaas-gemeene of ongeestelijk-diplomatieke „vonnissen“ daartegenover wist te plaatsen, zei de overgrote meerderheid: wij blijven bij „de kerk“. Ze sanctioneerden haar onrecht, haar ongeestelijkheid, haar zelfcontinuëering zonder gehoorzaamheidscontinuëering; en zogen de kerk..... léég. Niet leeg aan leden-op-papier, doch leeg aan bloed, en sap, en merg. 't Was een reuzen-kerk op papier. Maar vraag niet naar den invloed van die kerk op het volksleven. Met de synodocratische, die achteruitholt, zal het net zoo gaan, tenzij ze zich haastig bekeert, vergeving vraagt om wat ze bestond in en na 1944, en haar mes wederom in haar lichaam zet, ditmaal om uit te zuiveren de linkse partij: de barthiaantjes, wier barthianisme maar een deftigdoenerij, maar wier loslating van de belijdenis een groote zonde in grove onwetendheid is, en voorts: de leden van de Partij van den Arbeid, die tot in zendingskringen toe aanwezig zijn; en de vele anderen, die van de confessie nauwelijks meer iets

zich aantrekken, al zullen ze met het grootste genoegen een auto da fè aanrichten, wanneer het een leerzinnetje betreft, dat een gebaten bestrijder van hun indifferentisme met de groepskoppigheid eener clan in conflict kan brengen. Deze kerkgroep wordt tot een afgod: in elk geval daar blijven! Haar „leiders“ troosten zich; wie echter dieper ziet, snuift doodslucht (gezicht en reuk ondersteunen elkaar).

Geen wonder, dat in de praktijk de hanteering van zulke leuzen schade brengt. Afgoderij is altijd een anti-sociaal bedrijf. Ze breekt en stoort. We noemen als voorbeeld het terrein der „samenwerking“ op „inter-kerkelijk“ (wat is dat precies?) terrein. Een politieke partij wil inter-kerkelijk zijn; ze moet dus van die kerk zooveel, van die andere zooveel mannetjes hebben. Zijn er toevallig in de ééne kerk veel bekwaamen, in de andere weinig, of misschien geen een? Niets aan te doen: mannen zijn noodig, en stemmen ook. Derhalve: een leidende positie scheppen ten behoeve van menschen die toch eigenlijk geen leiding geven kunnen. Gevolg: dictatuur van den knapste of handigste. Of: een schoolvereeniging, een bond, wil zich aan een bestuur helpen. Redeneering: zooveel uit die kerk, en uit die andere weer een ander getal: evenredige vertegenwoordiging. Best. Uit de Hervormde Kerk kiest men dan zooveel mannen. De „eer“ van de hervormde kerk is gered; de „eere“, die men den afgod bewijst, en waarvan Jahwe zoovaak gezegd heeft, dat Hij ze met geen enkelen afgod deelen wil. Maar — deze week las ik in de courant nog van zoo'n zielig geval — de man die gekozen werd omdat hij hervormd is, is allicht barthiaan. Dat wil zeggen: hij ondermijnt alle christelijke actie als zoodanig principieel. We krijgen dan het tragi-comisch verschijnsel, dat een christelijke organisatie zich door een dwingende „kerk“, die hysterisch staat te verkondigen, dat ze niet verkiest genegeerd te worden, ertoe laat verleiden, om uit die kerk dynamiet-leggers in haar bestuurskamer te slepen; de springstof wordt dan meteen gelegd, al komt de ontsteking van de lont pas later.

Zoodaals het altijd gaat, aldus ook ditmaal, van kwaad komt erger. Wie eenmaal als „principe van eerlijke rol-verdeeling“ aanvaard heeft, dat elke kerk een evenredig aantal mannen kiezen of aanwijzen of althans leveren mag, die schuift zijn eigen verantwoordelijkheid af op die kerk, of op de hem ontmoetende leden van die kerk. Komen de in zijn vereeniging opgenomen leden van een kerk als de hervormde met een barthiaanschen kandidaat voor den dag? Het is te begrijpen, omdat ZIJZELF geen censuur oefenen op het barthiaansche modernisme. Maar nu kan de anti-barthiaansche groep in de vereeniging jammeren zooveel ze wil; ze heeft toch zelf er aan meegewerkt, dat een barthiaan binnenkomt, d.w.z. de man van de vernielingstroepen. Dat deed ze, toen ze die dwaze kerkistische regeling goedkeurde. Ze heette inter-kerkelijk. Dat was een deftig woord. In werkelijkheid was er niets inter-kerkelijks. Er was alleen maar onverbloemd generaal kerkisme. De hervormde kerk weet zeer goed wat ze wil, niet als organisatie, maar wel als totaal van meerderheid en minderheid. Ze wil barthiaansch. Ze spanst zich voor den fatalen regeringswagen. Ze doet mee aan „de doorbraak“. Ze wil nog steeds revanche nemen op 1886; en al de haat-motieven die in dat jaar gewerkt hebben, komen bijeen in een, het kerkelijk stempel vertoonende reeks van dagorders voor intern gebruik der bovendienrijende partij.

Onze voorbeelden kozen we tot nu toe bij voorkeur op kerkelijk gebied. Maar precies even onverantwoord en funest als op kerkelijk terrein is de bestreden leus en de daaraan conforme praxis op politiek gebied.

Vóór alles de eenheid, — zoo luidt ook hier de leus. In elk geval blijven bij de A.R. partij.

Maar waarom? Wij hebben tot iedereen gezegd: wees antirevolutionnaire. Maar dat beteekende: aanvaard die en die beginselen, en leef eruit. Zouden we nu de liefde van de beginselen af-trekken, om ze over te dragen op de dragers, of vaandel-dragers ervan, dan hadden we al de zwenking gemaakt van waarheid tot (misschien van de waarheid emancipeerende) waarheidspropagandisten. Van confessie tot confessoren. En we zouden dan op politiek terrein vallen in dezelfde fout, waarop men kerkelijk doodgeloopen is: al ijverende voor de groep van vertrouwde menschen, verzuimt men nauwkeurig te vragen of die menschen ook metterdaad de organisatie naar haar grondslag trouw gebleven zijn en haar normen de lere en de facto erkennen ook voor de partij zelf. Er kunnen gevallen zijn, waarin men zegt: kijk dan toch naar de statuten en naar den grondslag: die zijn toch zuiver? en wat wilt ge dan nog meer? Maar daarnaast kan het bestaan, dat een grondslag-op-papier wel goed gebleven is, en een program-van-actie op korten termijn wel aanvaardbaar. Terwijl toch de grondslag niet meer gehandhaafd wordt!

In zekeren zin staat het met de politieke (en andere) partijen als met de kerk. Hoe kunnen we een kerk werkelijk leeren kennen, en haar leven serieus op zijn eigen mérites waardeeren? Sommigen zelden: kijk naar haar belijdenisgeschiedenis: als die in orde zijn, dan is het met die kerk in orde; kent ge de symbolen, dan kent ge ook de kerk.

Anderen daarentegen voerden aan: dat gaat niet; om een kerk te kennen moet ge niet alleen haar officiële papieren hebben gelezen, maar ook weten: wat men er zingt? hoe men er preekt? met wie men vergadert? hoe men de officiële papieren al of niet metterdaad handhaaft? hoe het staat met het zedelijk leven? en met de mogelijkheid om, in geval van noodzaak, terug te grijpen maar de officiële belijdenissen en ook kerkenordening? We gelooven dat dit laatste gezichtspunt terecht wordt ingenomen. Maar dan geldt het ook voor politieke partijen. We vragen niet: wat zijn de grondslagen van de A.R. Partij; we vragen ook: blijft ze daaraan getrouw? en hoe staat het met het openbare leven van haar voorgangers in zaken van principieelen aard? heeft het formalisme en de hoogmoed van de upper ten het beslissende woord, of is het een gemeenschap die leeft uit de beleden grondwaarheden? en vooral: als er iets niet deugt, is dan de mogelijkheid aanwezig voor teruggang naar de oude grondslagen en tot eerlijke handhaving daarvan?

Want als — we beslissen nog niets — als de A.R. Partij eens geïnfecteerd werd door barthianisme — hoe staat het met de studenten van de V. U.? — en als de groepshoogmoed van de upper ten eens net zoo olie-dom stond te glunderen met glazig oog naar de zedelijke misgripen van sommige kerkvorstjes-synode, en naar de daarop gevolgde Vrijmaking als in de negentiende eeuw de Regeering van Zijne Majesteit en de rapporten schrijvende burgemeesters en gezanten en attachés zaten te gluren, met een lodderoog, naar de Afgescheidenen, wel, dan zouden ze even roekeloos en onoordeelkundig als hun voorgangers in die eeuw de beste kansen verspelen voor de waarachtige beleving van hun partij en de beleving van haar leden voor de beginselen. Ik hoor Colijn nog zeggen tegen den minister van Justitie, toen deze ter gelegenheid van de herdenking der Afscheiding met een lintje kwam aandragen: „een bewijs, dat de houding der regeering tegenover de Afgescheidenen sinds de vorige eeuw zich lichtelijk gewijzigd heeft“. Lichtelijk gewijzigd, — de diplomaten taal. Het zou wel eens kunnen zijn, dat een honderd jaar verlopen zijn, de houding van vele antirevolutionnaires, die nu zich laten voorpraten, dat bij ons Kuiper en de waarheid niet meer veilig zijn, zich meer dan lichtelijk moet wijzigen..... als het te laat is. Hoe het zij: indien de A.R. Partij afglijdt — wat velen beweren — dan is temeer daarom de leus fout en nadeelig: in elk geval daarbij blijven.

Dit stellen we voorop.

Maar aanstands komt er iets anders naast staan.

En dat bewaren we voor volgende week.

K. S.

LANDELIJK CONGRES VAN GEREFORMEERDEN (VRIJGEMAAKT) TOT BEZINNING OP HUN HOUDING TEN OPZICHTE VAN DE A.R. PARTIJ.

In „De Reformatie“ van 15 Maart j.l. hebben wij U bericht, dat binnenkort een landelijk congres van vrijgemaakten zou worden georganiseerd. Inmiddels hebben de plannen vasten vorm aangenomen. Als datum hebben we vastgesteld 6 Mei, aanvang 19.30 uur en 7 Mei, aanvang 9.30 uur. Als plaats van samenkomst werd gekozen Utrecht en niet Zwolle, zooals aanvankelijk gedacht werd. We houden ons congres in één van Utrechts meest bekende vergaderlokaliteiten, het gebouw Kunsten en Wetenschappen aan de Mariaplaats, 5 à 7 minuten lopen van het station. Om de bespreking zooveel mogelijk tot zijn recht te doen komen, leek het ons juist, slechts één spreker uit te noodigen, die in de avondvergadering zal refereren. Wij vonden Prof. Veenhof uit Kampen bereid tot ons te spreken over het onderwerp: „Wat is heden onze politieke roeping?“

Ter verklaring van dezen titel zij opgemerkt, dat de huidige problemen op het politieke „terrein“ zoo veelsoortig zijn, dat de oorspronkelijke titel mogelijk tot eenzijdigheid aanleiding zou kunnen geven, terwijl hij den nu gekozen alles te berde kan worden gebracht.

De kosten zullen vermoedelijk niet meer dan f 1.— per persoon bedragen, te voldoen bij den ingang van de zaal.

Voor deelnemers, die niet op andere wijze daarin kunnen voorzien, bestaat gelegenheid in Utrecht logies te verkrijgen, mits aangevraagd gelyktijdig met de opgave tot deelneming. Het is noodzakelijk tijdig van te voren te weten, hoeveel deelnemers we kunnen verwachten. U gelieve zich daarom zoo spoedig mogelijk voor deelname aan te melden bij onderstaand adres. U heeft daartoe gelegenheid tot uiterlijk 26 April a.s. Deelnemerskaarten worden verstrekt voor zoover er plaatsen zijn, in volgorde van binnenkomst. Haast U!

A.R. Studieclub „Marnix van St. Aldegonde“,
Secretaris: J. VAN KATWIJK,
J. van Avennestraat 45 b, Schiedam.

BODEM

Enkele barthian belijdenis dat nog voor de telijke c gerustst toen in c over juk lidenis grondsh eenige t Die k Het v bodem" slag".

Toen i welke „ canon“. De Heri schrijver recht ha zich gel trouwba naar ge goddelij Schrii toen, dal moest, c het gelo ons bew dan mer anders c de wor zij staat ring niet het gelo grond vergist i bij een grond, worde waaruit een huis ook deg bouwde v De ke „synode geschied in geene Er is „gronds En nu bij de p zaken zi de eigen van bew ring, hi formule pas mee Maar dat de t ten“ ni weten s belijdenis „kri hunne n

CLASSIC ANNO

In de Drachter haar zitt steld „W vervangi der verk — „wan den weg doeling — uit de b interpret haafde zi men wel stellen? dan dat geen doe beschou

Tot zo het daar delijki der sync Maar mentares klaring“ derbos t geheel o een „bul bezwaren volle rui niet, dat ook niet Maar Waar he ke van,

BODEM EN GRONDSLAG.

Enkele lezers lazen in een vorig nummer, dat er barthianen zijn, die verklaren, „op den bodem“ der belijdenisschriften te staan. Ze hadden aanvankelijk dat nog al geruststellend gevonden; hadden ook b.v. voor de „Partij van den Arbeid“, of voor de christelijke onderwijzers-vereeniging uit deze verklaring geruststellende consequenties getrokken, maar zagen toen in ons blad een kleine aanduiding, dat we er niet over juichen konden, omdat „op den bodem“ der belijdenisschriften staan, niet hetzelfde is als „op den grondslag“ der belijdenis staan. En nu vragen ze om eenige toelichting.

Die kan eenvoudig zijn.

Het verdrag van Linggadjati is gesloten „op den bodem“ van de grondwet. Maar niet op haar „grondslag“.

Toen prof. Greijdanus, lang geleden, de vraag stelde, welke „grond“ er was voor de erkenning van „den canon“, d.w.z. het geheel der bijbelboeken, oordeelde De Heraut (redacteur dr. H. H. Kuyper), dat de schrijver den „subjectieven grond“ niet genoeg tot zijn recht had doen komen (prof. Greijdanus immers had zich gehouden aan de oude leer, dat de Schrift betrouwbaar is in zichzelf, en dat de grond, waar-naar gevraagd werd, de grond voor het geloof in de goddelijkheid der Schrift, niet in ONS doch in de Schrift zelf lag). Prof. Greijdanus antwoordde toen, dat men den GROND des geloofs niet verwarren moest, en ook niet vereenzelvigen, met dat deel van het geloofsleven, hetwelk in de verborgen diepten van ons bewustzijn en van ons zielsbestaan afdaalt. En dan merkt hij op: „Bij een huis is de grond wat anders dan het fundament, evenals bij een plant de wortel wat anders is dan de bodem, waarin zij staat. Hiermede is gezegd, dat wij onze zielservaring niet te beschouwen hebben als den grond voor het geloof..... Wie die ervaring aanziet voor den grond des geloofs en haar zoo noemt en voorstelt, vergist zich ten eenenmale, en doet als degene, die bij een huis het fundament zou houden voor den grond, waarop het huis rust, of bij een plant den wortel zou beschrijven als te wezen de bodem, waaruit die plant groeit..... Omdat de grond, waarop een huis rust, onderscheiden is van dat huis, kan men ook degenen, door wie een huis op dien grond gebouwd wordt, niet den grond voor dat huis noemen.“

De kerkrechtelijke manipulaties der hiërarchische „synodes“ van 1943, en vervolgens, zijn ongetwijfeld geschied „op den bodem“ der Kerkenordening. Maar in geen deelen op haar „grondslag“.

Er is dus groot verschil, tusschen „bodem“ en „grondslag“ of „fundament“.

En nu bleven deze paar regeltjes nog maar staan bij de primitieve beeldspraak. Wilden we op de zaken zelf komen, d.w.z. van de beelden komen tot de eigenlijke wetenschappelijke vragen van methode, van bewijisvoering, binding, ontleding, subalternering, historische dan wel dogmatische eerbiediging, formule dan wel materiele erkenning, dan zou het pas meenen worden.

Maar we zijn al dankbaar, als onze lezers voelen, dat de term „ik sta op den bodem der belijdenisschriften“ niets zegt. Wie die formule uitvinden, die weten soms heel goed, dat ze materieel van de belijdenis niets of bijna niets aanvaarden. De belijdenis „krijgt“ bij hen wel het woord, maar is het hunne niet.

K. S.

CLASSICALE „WEERLEGGINGEN“ ANNO 1947, II (Slot).

In de „Verklaring van gevoelen“ die de classis Drachten der syn. geb. kerken had te behandelen in haar zittingen van 6 en 7 Febr. j.l. werd de vraag gesteld „Waarom“ — daar toch, met het geven van de vervangingsformule, uitdrukkelijk de zakelijke inhoud der verklaringen van 1905 en 1942 gehandhaafd werd — „waarom dan een andere formule? Om misverstand en weg te nemen? Maar die waren er niet. De bedoeling der besluiten van 1942 was volledig bekend uit de bekende synodale interpretaties, al wil men die interpretaties thans niet meer als zodanig gehandhaafd zien. Waarom een andere formulering, terwijl men welbewust hetzelfde wilde uitspreken en bindend stellen? Hier kan geen ander antwoord gegeven worden dan dat men verruiming bedoelde aan te brengen, hetgeen door meerdere leden der synode dan ook werd beschouwd als metterdaad geschied te zijn.“

Tot zoover de Verkl. v. gev. De classis Drachten is het daarmee evenwel volstrekt niet eens: „Verduidelijking, niet verruiming was de bedoeling der synode“ zoo zegt ze in haar „weerlegging“.

Maar wie herinnert zich niet de fanfares in de commentaren van de synodale pers op de „Nieuwe Verklaring“ van de „revisiesynode“ (volgens prof. J. Ridderbos te Drogenham op 31 Oct. j.l. is dit echter een geheel onjuiste benaming; het was, volgens hem, slechts een „buitengewone synode“) dat nu toch zeker alle bezwaren wel weggenomen moesten zijn? Nu was er volle ruimte voor allen. Schreef het „Geref. Weekblad“ niet, dat wie nu nog niet tevreden was, die wilde zich ook niet laten overtuigen?

Maar nog geen jaar later wordt ons gevraagd: Waar hebt ge het toch over? Verruiming? Geen sprake van. Alleen maar verduidelijking.

Zeker — zoo voegt de classis daar minzaam begrip-pend aan toe — dit kan „voor menigeen verruiming“ hebben gebracht door wegneming van misverstanden, maar de bedoeling der synode was volstrekt niet om ergens ruimte voor te maken. Het „gekloofde haar“ nu zeker daargelaten.....

Misverstand? Is ooit een synodale uitspraak zoo duidelijk geweest als die van 1942, met haar respectabel gevolg van toelichtingen, praeadvies en „punten“ in diverse hoeveelheden?

Neen, 't was nog lang niet duidelijk genoeg, zegt de Classis Drachten. Allemaal nog misverstand. Die moeten opgeruimd worden.

En dat is nu eens radicaal gebeurd in 1946. Toen heeft de synode het eens (en voorgoed?) duidelijk gezegd.

Men zou zich afvragen: Hoe konden de Friesche predikanten in Juni '46 nog zoo stompsinnig wezen om nog allerlei vragen te stellen aan de synode over de betekenis van allerlei formuleringen en uitdrukkingen in de vervangingsformule? („Getuigenis en Gravamen“, bl. 3).

Geen wonder dan ook, dat de synode er niet op in-ging, en er geen antwoord op gaf. 't Was immers alle-maal duidelijk genoeg.....

De classis Drachten zegt het ook.

Immers, volgens haar in haar „weerleggingen“ van de „Verkl. van gev.“ die ons bezig houdt, is in de vervangingsformule het summum van „duide-lijkheid“ bereikt, verre uitgaande boven de verklar-ingen van 1905 en 1942 met al hun interpretaties inbegrepen.

Toch klaagde inzender van de „Verklaring“ nog over de onduidelijkheid en de „dubbelsinnigheid der formuleringen“ in deze „eenvoudige uitspraak des geloofs“ waarop men stuit, zelfs als men tracht „wat eigenlijk niet kan“ de uitspraak te lezen geheel los van de vorige“.

De classis antwoordt daarop in haar „weerlegging“: „Bij navraag ter vergadering heeft Ds M. als bewijs alleen genoemd, dat het woord „belofte“ in 3 alin. 1 der Nieuwe Verklaring in anderen zin is gebruikt dan in 2 alin. 2“.

Hier joekt de classis Drachten der „Geref. Kerken“. En daarop is zij gewezen. Zij is door inzender bij de besprekingen b.v. gewezen op de dubbelsinnigheid in het gebruik van den term, dat „de kinderen der geloovigen..... in Christus geheiligd zijn“ (3 alin. 1).

1905 en 1942 houden immers de kinderen voor in Christus geheiligd „totdat het tegendeel blijkt“.

Een klaarblijkelijke verandering dus (verruiming? natuurlijk niet!) van de overeenkomstige woorden in de verklaringen van 1905 en 1942.

Wat beteekenen dus die woorden in de Nieuwe Verklaring? Volgens de bekende „Zakelijke inhoud“ der vorige formules, waaraan we nog steeds gebonden zijn, moeten ze natuurlijk nog verstaan worden in den zin van het praeadvies enz. Maar met het oog op de noodzakelijke „verduidelijking“ is nu de vorm van de eerste doopvraag gebruikt.

Ja zeker! Nu is het „duidelijk“: de kinderen zijn in Christus geheiligd, maar dit dan te verstaan naar den „zakelijke inhoud“ van 1942, die ons leerde dat ze er „voor te houden“ zijn.

Maar goed. — Als bewijs van dubbelsinnigheid zou dus alleen genoemd zijn, dat het woord „belofte“ in 3 alin. 1 een anderen zin moest hebben dan in 2 alin. 2.

De classis Drachten constateert echter: alweer mis! (En dat bij zoo'n „duidelijke“ eenvoudige uitspraak des geloofs!) Het woord „belofte“ heeft in de formule steeds dezelfde betekenis.

Toen de Friesche predikanten aan de synode de vraag voorlegden (Getuig. en Grav. pag. 3): Als de Nieuwe Verklaring 3 alin. 1 spreekt van „de kinderen der geloovigen“, worden daar dan mede bedoeld alle kinderen der geloovigen? Zoo ja, wordt dan met de belofte waaraan zij deel hebben ook bedoeld..... de verbondsbelofte zooals die omschreven wordt in 2 alin. 2 „In de belofte immers betuigt Hij niet alleen.....“ enz.? — toen wilde de synode daarop geen ant-woord geven. 't Zou maar aanleiding kunnen geven tot nieuwe misverstanden!)

De classis Drachten durft het antwoord wel aan: het woord „belofte“ beteekent in de formule steeds hetzelfde.

Als er dan nu, naar de vrees der synode, maar geen misverstand ontstaat in de synod. kerken van de classis Drachten over deze „duidelijke“ en „eenvoudige uitspraak des geloofs“.....

We willen besluiten met nog enkele opmerkingen over het slot van de „Verkl. van gev.“ en haar „weer-legging“ door de classis.

In de „Verklaring“ was dus gewezen op de synodale constructie van de onderscheiding in tweerlei belof-ten, zooals die ook aan het licht treedt in de vervan-gingsformule met haar: „In de belofte immers betuigt Hij niet alleen..... maar zegt Hij ook den H. Geest toe“; terwijl daar dan op volgt het befaamde „dienovereenkomstig“ en de manipulaties met Rom. 9:8: de onderscheiding in de „kinderen des vleesches“ en de „kinderen der belofte“.

In de „Verklaring“ was getracht op exegetische gronden de onjuistheid van dit textgebruik aan te

toon. Wat antwoordt de classis echter op dit alles? Dit: „Wat Ds M. dus verder aanvoert om deze der synode toegeschreven onderscheiding in de belofte te weerleggen, kan de classis gevoelig voorbijgaan, aangezien deze onderscheiding niet bestaat“.

Ziezo, dat is klaar. Een synodale „onderscheiding in de belofte“ bestaat niet, volgens de classis Drachten. Aan fantasieën daarover in bezwaarschriften en verklar-ingen van gevoelens kan men „gevoelig voorbij-gaan“.....

We willen voor deze korte notities niet teveel plaats-ruimte vragen. De vraag zou echter kunnen opkomen: Kan hier soms ook een tank liggen voor synodale voor-lichters om, gevraagd of ongevraagd, (v.g.l. ons eerste artikelje) te trachten wat orde te brengen in dezen synodalen gedachtenchaos?

Wel heel gemakkelijk maakt de classis het zich met de „weerlegging“ van het laatste in de „Verklaring“ genoemde punt.

Daar was gewezen op de ontoereikendheid der texten, Ps. 22:31, Jes. 44:3, 59:21, Marc. 10:14, Hand. 10:31, Ef. 6:1, om te bewijzen dat de kinderen (der geloovigen) moeten worden behandeld als zulken die deelen in de wederbarende genade des H. Geestes. Geen van deze texten spreekt, zoo was gezegd, van een „deelen in de wederbarende genade des H. Geestes“. Verwezen werd naar de aanhaling van sommige dezer texten in Cat. Zondag 27, waar ze dienen tot bewijs dat aan de kinderen de H. Geest, die het geloof werkt, niet minder dan aan de volwassenen toegezegd wordt.

De classis „weerlegt“ evenwel als volgt: „De inhoud dezer texten beperkt zich niet (om met Ds M. te spreken) tot beloften en toezeggingen des Heeren aan de geloovigen en hun zaad, maar meerdere geven duidelijk aan, wat God de Heere aan het zaad doet. Als Ps. 22:31 zegt: „Het zaad zal Hem dienen en het zal den Heere aangeschreven worden tot in geslachten“, — als Jes. 44:3 verklaart: „Ik zal Mijn Geest op uw zaad gieten en Mijn zegen op uw nakome-lingen“, dan spreekt de Heere over de verwerkelijking Zijner beloften, welke verwerkelijking inhoudt het deel ontvingen aan de werking des H. Geestes. De Heere zal Zijn Geest op het zaad gieten; het zaad zal Hem dienen, hetgeen niet anders mogelijk is, dan door de wederbarende genade van den H. Geest“.

Tenslotte wordt dan, gemakshalve, verwezen naar de „uitvoerige bespreking ter vergadering inzonder-heid over dit punt gevoerd“.

Zoo zet dus de classis over deze centrale kwestie maar niet meer op papier. U gelieve zich maar te herinneren wat er gezegd is.

Trouwens, het is toch ook allemaal „duidelijk“ ge-noeg! Nadere officiële verklaringen over dit punt mochten eens weer aanleiding kunnen geven tot mis-verstand..... Derhalve wordt thans door de Commissie de conclusie getrokken: „De classis moet dus de door Ds M. ingebrachte bezwaren tegen de Nieuwe Verklar-ing voor ongegrond verklaren“. Rest nog de classis bij de overweging van dit antwoord de leiding des H. Geestes toe te bidden. Welke „overweging“ dan binnen den tijd van twee uren is geschied.

Men vraagt zich af — nu nog even gelet op de laatste „weerlegging“ — waar is toch de ernst bij de exegetische toetsing der ingebrachte bezwaren?

Ps. 22 en Jes. 44 zeggen niet maar wat de Heere be-looft en toezegt aan het zaad, maar ze zeggen duidelijk wat de Heere aan het zaad doet. Ze spreken van de verwerkelijking der belofte! Het zaad zal Hem dienen: dit kan niet, zegt de classis, zonder de weder-barende genade des H. Geestes — conclusie: de kin-deren moeten gehouden worden voor..... enz.

Van „tweeërlei belofte“ (aan de „kinderen des vleesches“ en aan de „kinderen der belofte“) was in de synodale constructies geen sprake, zoo meende de clas-sis. Het zijn dus alle gelijke („volle“) beloften. En die dragen naar haar aard de verwerkelijking in haar schroot, Ps. 22 en Jes. 44 staan borg voor de juistheid van de bekende „noot“ in de formule.

Men zop in zulk een wanhoop-wekkenden warwinkel gaan vragen: is hier dan nog wel plaats voor een „tenzij het tegendeel blijkt“ of iets van dien aard?

„Verduidelijking“, niet „verruiming“ was de bedoeling der synode“ zoo hoorden we de clas-sis zeggen. Maar in het licht van de classische inter-pretaties en improvisaties staat het met die „ver-duidelijking“ toch wel heel droevig geschapen.

En dan wordt, op grond van deze „weerleggingen“ degene, voor wie die „verduidelijking“ nu eenmaal geen enkele „verruiming“, maar wel grootere benau-wing heeft gebracht, krachtens het befaamde „recht van leertucht, waarvan de grondslagen zijn neerge-legd in art. 79 en 80 der K.O.“, dan toch maar als een „openbare grove zondaar“ „die der Kerk schand-elijk“ is, de bediening van het ambt ontnomen.

Drog.

H. J. M.

NOG STEEDS GEEN ANTWOORD.

In de „Strijdende Kerk“ van 29 Maart j.l. komt weer voor een brief van Johannes Viator. Deze brief wil klaarblijkelijk beschouwd worden als antwoord op wat ondergeteekende schreef in „De Reformatie“ van 8 Februari j.l. onder het kopje: „Wie geeft verlof?“ Hoewel dit artikelje door Viator als totaal onge-vaarlijk wordt aangemerkt, acht hij het toch dienstig,

om aan de bestrijding ervan een gansch epistel te wijden, waardoor bijna een derde deel van den geheelen inhoud van dit „Strijdende Kerk“-nummer wordt in beslag genomen — mirabile dictu!

Welnu, wij willen wel zeggen, dat wij des heeren Viators brief heusch totaal ongevaarlijk achten, en dat we er niet aan denken, hiervoor veel ruimte in „De Reformatie“ te vragen. Niet alleen vanwege de denigrerende en hatelijke manier van schrijven, en dat n.b. van den kant van hen, die voor en na een klangzang aanheffen over den toon, ach dien toon in de vrijgemaakte kerkelijke pers.... maar vooral, omdat de heer Viator met heel zijn langen brief volkomen voorbijgaat aan de hoofdzak, door ons indertijd aan de orde gesteld en ook al meteen in het opschrift „Wie geeft verlof?“ aangeduid.

Waarom geen antwoord gegeven op de vraag, waar het hier op aankomt? Deze vraag n.l.: Wie geeft den heer Viator verlof, om al de kinderen des verbonds te beschouwen en te behandelen als dezulken, die op Gods tijd zullen deelen in de wederbarende genade des Geestes, dat wil dus zeggen: als uitverkoren kinderen?

Dit belooft ik hem: zoodra Viator of wie dan ook van zijn medestanders uit Schrift en belijdenis aan kan toonen, dat dit van Godswege mag en dus ook moet, dan ben ik de eerste, die zijn theologisch en kerkelijk standpunt zal herzien.

Tot zoolang blijf ik echter weigeren, om ook maar iets van wat ik in mijn vorig artikelje schreef, terug te nemen.

Het woord is aan Johannes Viator.

G. A. HOEKSTRA.

VERZOEK AAN MILITAIRES, DIE BINNENKORT NAAR INDIË VERTREKKEN.

In Groningen hebben wij een boekenactie gehouden, speciaal studieboeken en goede romans, voor onze militairen in Indië.

De verzending van die boeken valt echter niet mee.

Daar onze jongens steeds vragen om boeken, zoeken wij contact met officieren of militairen, die kans zien deze boeken mee te nemen op hun reis, of ons inlichtingen kunnen geven over eventuele verzending.

Wij roepen aller medewerking voor deze actie op. Correspondentie kunt U richten aan Liden de Bruijne, Eelderstraat 4, Groningen.

Het Bestuur der Jeugdcentrale, Groningen.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

IS HANDHAVING VAN DE LEDEN VAN DE PARTIJ VAN DEN ARBEID BIJ HET CHR. ONDERWIJS EISCH EN CONSEQUENTIE DER INTERKERKELIJKE SAMENWERKING.

VI. (Slot.)

16. In de vreeze des Heeren.

Er is echter nog een reden, waarom Paulus voor misverstand ten aanzien van de woorden: „Want de liefde van Christus dringt ons“ bij de gemeente te Korinthe niet behoefde te vreezen. Zij vormen n.l. slechts een tweede motief, waarom Paulus zijn ambt vervult tot eer van God en tot heil der gemeente. In vs 11 had de apostel als eerste motief genoemd: „Wij dan, wetende den schrik des Heeren, bewegen de menschen tot het geloof“. In verband hiermede zegt Prof. Grosheide in de Korte Verkl.: „Men moet dat niet als tegenstellingen zien, eer als twee zijden van dezelfde zaak, Christus' liefde begint met de menschen te verschrikken“. (Spatieering van mij, M.).

„Met schrik des Heeren (vs 11) is in de eerste plaats bedoeld de schrik, die van den Verhoogen Heland, voor Wiens rechterstoel wij allen moeten verschijnen, uitgaat. Christus verschrikt de menschen, die Hem als Oordeelaar leeren kennen en die schrik kan leiden tot de vrees van Zijn Naam“.

Wanneer dus Dr B. eindigt met de verklaring dat ook de aanhangers van de P. v. d. A. „begeren de kinderen op te voeden in de vreeze des Heeren“, dan willen we nog één keer luisteren naar hetgeen de dichter van Psalm 119 van deze vrees ons zegt (vs 118—121): „Gij vertreedt al degenen, die van Uwe inzettingen afwaken; want hun bedrog is leugen. Gij doet alle goddeloozen der aarde weg als schuim; daarom heb ik Uwe getuigenissen lief. Het haar mijns vleesch is te berge gerezen van verschrikking voor U, en ik heb gevreesd voor Uwe oordelen“. Deze dichter die volkomen zich verlaat op Gods belofte (vs 50, vert. Noordzij: „Dit is mijn troost in mijn ellende, dat Uw belofte mij in 't leven houdt“) maar die kent den onverbreekbaren band tusschen belofte en eisch tot gehoorzaamheid (vs 38: „Bevestig Uwe toezegging aan Uwen knecht, die Uwe vreeze toegedaan is“) weet tevens dat Gods gebod oneindig ver zich uitstrekt (vs 96: „In alle volmaaktheid heb ik een eende gezien;

maar Uw gebod is zeer wijd“). We herinneren hier wederom aan het artikel van wijlen Dr R. J. Dam, die in zijn „Schets en beoordeeling van de beginselen der „Nederlandsche Volksbeweging“ er op wees: „de Christen, verlicht door Gods Geest en voorgelicht door Zijn Woord verstaat onder de genoemde normen (waarheid, gerechtigheid, naastenliefde) iets gansch anders dan Humanist en Jood. Ook zijn er voor hem niet maar „enkele zedelijke normen“. Want ten eerste weet hij Gods gebod „zeer wijd“. Een ideologie-op-een-stuiver-tje als de N.V.B. wil (blijkbaar na-ijverig op het succes der Nationaal-socialistische) is voor hem waardeloos en erger. In de tweede plaats: de Christen kan nooit bewilligen in een boedelscheiding tusschen menschenbeschouwing en wereldbeschouwing. Niet de personalistische vraag: „Wat dunkt U van den mensch?“ is voor hem centraal, maar deze: „Wat dunkt U van den Christus?“ „en Deze is niet gekomen om den vrede te brengen, maar het zwaard, om den mensch tweedrachtig te maken“.

„Wie Hem gehoorzaamt, buigt niet alleen voor „enkele zedelijke normen“, maar allereerst voor Gods religieuze geboden, de eerste wetstafel. En zijn normen zijn geen zelfstandige grootheden (de kapitale letter, waarmede de N.V.B. gaarne haar zedelijke maatstaven aanduidt, is typeerend!), maar wilsbepalingen van een transcendent God“).

Daarom kunnen de leeraren die de beginselen van de P. v. d. A. aanhangen onze kinderen, of liever de kinderen des Verbonds, niet „opvoeden in de vreeze des Heeren“ wanneer tegelijk van hen geldt, dat zij, zooals Dr B. het formuleert: „van de betekenis van Gods wet voor het politieke en sociale leven een andere opvatting hebben dan de meerderheid“ of dat zij zooals Paulus het gedreven door de liefde van Christus, d.w.z. door de vurige begeerte, hen door den schrik des Heeren te bewegen tot het geloof, tot dezulken zegt: afgoden brengen in den tempel Gods.

Want van die kinderen des Verbonds gelden de beloften die Paulus daarop laat volgen, dat God gezegd heeft: „Ik zal in hen wonen, en ik zal onder hen wandelen; en ik zal hun God zijn, zij zullen mij een volk zijn“ (2 Kor. 6: 16).

Deze rijke beloften des Verbonds moeten geduriglijk aan de kinderen des Verbonds worden gepredikt. Zij moeten worden gesterkt, doordat men hen wijst op hun rijkdom, dat zij in alle omstandigheden des levens het mogen weten, dat God hun dit gezegd heeft. Maar niet minder geldt, dat zij het moeten weten, en daarom moeten zij ook worden vermaand. Want evenals door den dichter van Ps 119, wordt ook door Paulus onherroepelijk aan het wijzen op deze beloften verbonden de oproep tot het bewaren van des Heeren geboden: „D a a r o m (vs 17) gaat uit het midden van hen (de ongelooften), en scheidt u af, zegt de Heere, en raakt niet aan hetgeen onrein is, en ik zal ulieden aannemen“.

En ik zal ulieden aannemen. Met deze rijkere openbaring van wat God belooft, wordt de oproep tot verbondsghehoorzaamheid besloten. Dat moeten de kinderen des Verbonds leeren, dat de inwoning Gods in Zijn volk eischt, dat het zich verre houdt van elke verontreiniging, maar ook dat betooning der gehoorzaamheid en het wandelen in de wegen des Heeren een rijkere openbaring van Gods liefde tengevolge heeft: „en ik zal ulieden aannemen. En ik zal u tot een Vader zijn en gij zult mij tot zonen en dochteren zijn, zegt de Heere, de Almachtige“.

In dit verband willen we met nadruk uitspreken, dat we de verklaring van Prof. Grosheide in de K.V. niet tot de onze maken, als hij zegt: „E n i k z a l u a a n n e m e n enz. zullen we niet mogen verstaan in den zin van: als gij u verre houdt van de heidenen, zal ik u aannemen. Dat kan daarom niet; omdat deze woorden zakelijk hetzelfde zeggen als in het eerste deel van de aanhaling reeds stond uitgedrukt, terwijl er bovendien op mag worden gewezen, dat deze woorden aan een geheel andere plaats van het Oude Testament zijn ontleend dan de vorige, d.w.z. in het Oude Testament zelf is er geen onderling verband. Het is veeleer zóó, uit de inwoning Gods in Zijn volk volgt, dat het volk zich heeft af te zonderen, maar ook dat de Heere het aanvaardt. Immers aannemen is aanvaarden als het Zijne“.

Aldus Prof. Grosheide. Wij zijn van meening, dat uit de inwoning Gods in Zijn volk niet twee dingen volgen: een afzonderingsplicht van Zijn volk „maar ook“ een aanvaardingsregel van den Heere. Integendeel, deze inwoning Gods eischt afzondering en alleen in dien weg kan en zal God dat volk als het Zijne aanvaarden en de leden van dat volk Zijn „zonen en dochteren“ noemen.

En wat betreft het feit, dat er „in het Oude Testament zelf geen onderling verband is“, zij gewezen op de wijze, waarop Petrus in Hand. 1: 20 een woord uit Psalm 69 verbindt met een woord uit Psalm 109. Hier van schrijft Prof. Grosheide zelf: „Wij moeten aannemen, dat de Heilige Geest Petrus bij de combinatie heeft geleid“). Welnu, zoo gelooven wij ook, dat Paulus door den Geest Gods gedreven deze Schriftplaatsen in verband stelt met den eisch tot en de vervulling van de Verbondsghehoorzaamheid.

1) Opgenomen in „De Reformatie“ van 27 Juli 1946.

2) In zijn commentaar, Handelingen I, p. 37, noot 1, Bottenburg, 1942.

Zóó verstaan klemt meer dan bij de door Prof. Grosheide blijkbaar reeds toen verdedigde zienswijze, die thans in overigens varieerende formules met synodaal gezag is bekleed, hetgeen hij vervolgens in de Korte Verkl. opmerkt: „Omdat er verbonds beloften zijn, zegt Paulus, wordt er ook verbondsghehoorzaamheid geëischt“, en wel bij hoofdstuk 7: 1, waarmede Paulus deze pericop besluit: „Dewijl wij dan deze beloften hebben, geliefden! laat ons onszelf reinigen van alle besmetting des vleesches en des geestes, voleindigende de heiligmaking in de vreeze Gods“.

Zoo wijst dus Paulus na de verkondiging van de beloften Gods terug naar 5: 11 („den schrik des Heeren“). Hoe rijker de belofte, des te dringender de eisch tot gehoorzaamheid. „In de vreeze Gods“ houdt volgens Prof. Grosheide³⁾ praktisch in: „in gehoorzaamheid aan de wet Gods, wat rein en onrein, wat heilig en onheilig is, bepaalt niet de mensch“ — dus niet de humanist in zijn van God zich onafhankelijk wanen den hoogmoed, noch ook de Christen „die een andere opvatting heeft dan de meerderheid“ — maar alleen God“.

Kampen.

H. M. MULDER.

3) In zijn commentaar, p. 244, Bottenburg, 1939.

DE DOORBRAAK EN DE NIEUWE VEREENIGING OP HET TERREIN VAN HET CHRISTELIJK ONDERWIJS.

II.

Ik kom tot de onderwijzers.

Ik herinner me mijn eerste school, een tweemans-schooltje. Toen was er nog geen financiële gelijkstelling. Levendig herinner ik me nog, dat men mij vertelde dat één der Bestuursleden f1200 had gegeven voor den bouw van de school.

Nu, dat bestuurslid heb ik later leeren kennen. Een eenvoudig boertje, dat zich geen enkele weelde veroorloofde. En hij legde f1200 op tafel in een tijd — 't was even vóór den eersten wereldoorlog — toen het geld nog waarde had. Wat heb ik het benauid gehad! Ik dacht: „Als de menschen zóó hebben willen offeren om hun kinderen in de gelegenheid te stellen Christelijk onderwijs te ontvangen, dan zal het onderwijs, dat ik geef aan hooge eischen moeten voldoen, dan zal het echt christelijk moeten zijn.“

En ik beefde bij de gedachte of ik niet te licht zou worden bevonden.

Naderhand kwam de gelijkstelling.

We kregen schoolpaleizen, betaald door de gemeente. We ontvingen hogere salarissen, betaald door — het Rijk.

De band met het Schoolbestuur werd losser.

We voelden ons meer ambtenaar.

En wat kwam er van ons streven om voort te bouwen op het fundament onzer vadersen?

Om de Christelijke beginselen te doen doorwerken bij alle vakken van onderwijs?

Zijn we wel verder gekomen?

En hoe staat het met het gehalte van ons corps? Onderscheiden onderwijzers in de Chr. School zijn socialist of, zooals we tegenwoordig zeggen, lid van de P. v. d. A.

Wonderlijke dingen geeft onze tijd te zien.

Leden van de P. v. d. A. zitten op den eersten rang in onze gelederen. Is dat doorbraak of niet! Als de beruchte vijfde colonne van vóór den tweeden wereldoorlog werken ze om 't hardst teneinde den innerlijken weerstand in onze kringen te breken. Ze worden maar niet geduld, ze worden ontzien onder de schoonschijnende leus: „Wij moeten één zijn, één in onzen strijd tegen den gezamenlijken vijand en ze zien niet, dat de vijand naast hen staat, dat hij al de poort is binnengedrongen. Het schijnt, dat men ziende blind geworden is.

Je wordt meewarig aangekeken, als je zulke dingen zegt en men gaat over tot de orde van den dag. Hier en daar is er een enkeling, die je gelijk geeft, maar wie raakt er nog in vuur voor de zaak van het onderwijs? Is de fut er uit bij ons?

Wiegen de vette salarissen, die in het vooruitzicht worden gesteld, ons in slaap?

Beminnen we al te zeer de rust en zijn we verdoofd geworden door haar zoetheid?

Wat is dat voor een geest, die onder ons rondwaart? Zijn we misschien nóch koud, nóch heet? Vinden we alles dan goed, als we onze persoonlijke rust maar kunnen houden? Waar moet dat heen!

Men roemt op het aantal!

8000 en meer zijn lid van „De Groote“.

„We naderen de 10.000“, schrijft men.

„Wat krijgt nu, 10.000, die zich laat inschrijven?“ zou ik willen vragen, „zou het geen aanbeveling verdienen hen, die één of meer nieuwe leden aanwerven, een of ander boekwerk te geven? Dat zou de actie nog wat verlevendigen“.

„O“, zegt er misschien één, „u is jaloersch, omdat „De Groote“ in weerwil van alle kritiek toch maar gestadig in ledental toeneemt“. U vergist zich. Ik zou me zeer over den groei van „De Groote“ verheugen, als het maar een gezonde groei was.

Er zitten daar tal van leden, die er niet thuis horen. En de gevolgen blijven niet uit.

t Op
Vergad
Het
pardon
zitting-
„De Ne
U me
In de
van Wa
jeugd
zijn, da
het Kon
duidelij
Me
in de t
Het
ook vo
werk d
Al m
Tot z
Al m
m.l. ge
oordele
En v
numme
woord
klaarbo
Ik le
„Wat
beginne
met de
nen ma
De k
zeggen
De an
len. Zo
week (n
„doen“
zoo dik
Comr
Een
Hij
lijnen u
N. T.
dere in
Predi
den doc
is „Pre
aanvech
ben“, e
hij? Dit
dender
voorrec
Tot z
Vindt
Wat
Dogmat
Wat hij
ziner g
Het w
Vindt
Met z
voed“.
Ik ver
zijn om
meer be
worden
S.S.R.
FORM
Amice
U heb
om mij
De taak
univers
Ieder,
knippen
teel bev
in het le
noemen
Die
den stri
Gereform
scheuring
ook and
over hee
de aand
van die
thianisme
de gerefo
(om nu s
figuren
elkaar u
schap va
volle ov
al zoude
daarom
zouden
Deze
zinning
1) Toes
vrijgema